

BENEŠOVY MOSKEVSKÉ CESTY

Dr. Eduard Táborský

Místo předmluvy: Redakce "Kanadských Listů" se rozhodla připravit čtenářům pod stromeček malé překvapení: jako součást našeho prosincového čísla a na uzávěr 8. ročníku vydáváme dokumentární studii "Benešovy cesty do Moskvy" z pera osobního tajemníka dr. E. Beneše během 2. světové války dr. Eduarda Táborského. Tento zajímavý materiál nebyl nikdy doma zveřejněn a naši posrpnoví v Kanadě a v USA se asi dočtou věci, o kterých se jim ani nezdálo. Studie dr. Táborského navazuje na článek Vojtěcha Mastného "Benešovy rozhovory se Stalinem a Molotovem", který vyšel v pařížském "Svědectví" v březnu 1974 /č. 47, ročník XII/, jakož i na článek "Moskevská cesta", který v dubnu 1958 pro sborník "80 let Československé sociální demokracie" napsal čs. ministr výživy do února 1948 Václav Majer; musíme ovšem podotknout, že první úvahou na toto téma byla rozsáhlá práce Ferdinanda Peroutky v roce 1948 - po jeho odchodu do exilu - pod titulem "Byl Beneš viněn?" ve francouzském listu "Le Monde". Tuto studii přinesly český "Americké listy" ve třech pokračováních v dubnu 1971. Autor naší studie, Dr. Eduard Táborský, se stal po 2. světové válce čs. vyslancem ve Švédsku, po puči v r. 1948 resignoval, založil "Kommittén för tjeckoslovakiska flyktingar" ve Stockholmu; od r. 1949 působí jako profesor vládních studií na universitě v Austin, Texas, USA. Naše první letošní zvláštní příloha o Katynu byla přijata velmi kladně; obsah studie dr. Táborského bude také naše čtenáře zajímat. Názory a závěry vyslovené v této studii nevyjadřují nutně stanovisko vydavatele nebo redakční rady.

1

Doprovázel jsem presidenta Beneše na obou jeho cestách do Moskvy a jako jeho osobní tajemník jsem s ním byl nepřetržitě po celou dobu války. Mohl jsem tak plně nahlédnout do Benešovy práce a tudíž také do všeho, co se v té době událo mezi ním a Stalinem. Považuji proto za svou povinnost, abych o tom podal své osobní svědectví a vypsal, jak to tehdy skutečně bylo. Vymezený rozsah této práce nedovolí pojednat o československé politice vůči Sovětům po celou dobu války. Dovoluje však pohled na období vyvrcholení této politiky, počínající slavným přivítáním, jehož se dostalo presidentu, plnému nejrůznovějších nadějí, v hlavním městě Sovětů v prosinci 1943, a končící mrazivým rozloučením, jež doprovázelo trpce zklamaného Beneše na jeho cestě z Moskvy do Košic v dubnu 1945.

Dr. Beneš pojal myšlenku jet do Moskvy brzy poté, co Němci v červnu 1941 napadli Sovětský svaz a Rusové se tak stali spojencem západních velmocí a tak také spojencem našim. V té době Beneš věřil v možnost pokojného soužití Východu se Západem, viděl v něm nejlepší, a vpravdě jedinou, záruku světového míru, zejména pro střední Evropu, a pracoval proto ze všech sil k tomu, aby se dosáhlo rozumné dohody mezi Sověty a západními velmocemi. Domníval se také, že po válce musí být republika plně zabezpečena před novou německou agresí. Maje za sebou nedávné těžké zklamání z doby mnichovské, snažil se dosáhnout svého cíle jak užším svazkem s Polskem, tak i spojenectvím se Sovětským svazem. A konečně — po řadě trpkých zkušeností s dřívější postupem československých komunistů, zejména z let 1939 a 1940, Beneš považoval za užitečné získat si přímo v jednáních se Stalinem jisté závazné přísliby, pokud se týče postupu Sovětů vůči Československu.

Nutno také dodat, že už před německým útokem na Rusko dostával Beneš od československého nekomunistického podzemí vzkazy naléhající na to, aby jel do Moskvy co nejdříve. "Byl již Beneš v Moskvě?", zněl jeden takový typický vzkaz, který došel počátkem února 1940. "Proč ne? Jste si jisti, že má Anglie tolik trumfů v ruce, že její vliv stačí na úpravu střední Evropy?"

To byly hlavní důvody, jež přivedly dr. Beneše do Moskvy v prosinci 1943.

2

Než se však pustíme do líčení Benešových moskevských jednání, třeba se zmínit o nepříjemné předehře, jež vrhla podivné světlo na sovětské způsoby v mezinárodních jednáních.

Po svém návratu z cesty do Spojených států — v létě 1943 — oznámil dr. Beneš britskému ministru zahraničních věcí Edenovi, že hodlá brzo navštívit Moskvu a podepsat při té příležitosti sovětsko-československou smlouvu o přátelství a spojenectví. Eden prohlásil, že britská vláda nepovažuje dobu pro to za vhodnou. Poukazoval zejména na to, že taková smlouva mezi Ruskem a Československem by ještě více isolovala Polsko a tak se ztíží už i tak nesnadné postavení polské vlády v exilu.

Beneš byl tímto Edenovým stanoviskem překvapen. Pokoušel se Edenovy námitky vyvrátit zejména poukazem na to, že uzavření československo-sovětské smlouvy by mohl být vhodný precedent, který by mohl vést k sjednání podobné smlouvy polsko-sovětské. Při jedné takové výměně názorů — bylo to 1. července 1943 — ukázal náhle Eden Benešovi protokol, sepsaný před rokem za Molotovovy návštěvy v Londýně, jakož i několik jiných dokumentů, z nichž bylo patrné, že se Velká Británie a Sovětský svaz dohodly uzavírat během války s malými národy žádné bilaterální smlouvy.

Po celou dobu svého jednání s Benešem se Rusové ani jednou nezmiňovali o těchto dokumentech a naopak vybízeli ke smlouvě, kterou podle dohody s Británií neměly práva uzavřít! Když to Beneš mírně vytkl sovětskému velvyslanci, Bogomolov nejprve věc Benešovi do očí popíchl. Ale o několik týdnů později, vyžádv si zřejmě instrukce z Moskvy, přišel s nezapnou výmluvou, že sovětská vláda svého času s britským dokumentem vyslovila souhlas, ale když prý Eden neposlal v té věci podrobný návrh, necítí se Sověty nijak vázány.

Dr. Beneš byl tímto vývojem silně rozladěn. Jeho hlavní snahou bylo přispět k zlepšení vztahů mezi Ruskem a anglosaskými velmocemi, neboť věděl, že jen tak bylo možno zabezpečit v budoucnu mír. Místo toho se stalo Československo jakbžem s váru a Beneš si byl plně vědom toho, že se tu Sověty pokusily zneužít Československa k tomu, aby se zbavily závazku, jenž se jim stal nepříjemným. Ač poctivě usiloval o dobrý poměr k Rusku, nicméně nehdal mu obětovat přátelství s Anglií. Přes urputné naléhání Bogomolova a telegrafické urgencye Fierlingerovy, který už tehdy byl zřejmě spíše ve službách Moskvy a Gottwalda, než zástupcem československé vlády, rozhodl se Beneš podpis smlouvy odložit až do doby, kdy se Sověty a Anglie o svém rozporu dohodnou. Vzhledem k tomu, že sovětská vláda trvala na tom, aby smlouva byla podepsána za Benešovy návštěvy v Moskvě, znamenalo to, že Benešova cesta byla odložena.

A vypadalo to, jako by to měl být odsun na delší dobu. O věci se mělo jednat, jak o to dr. Beneš žádal, na moskevské konferenci tří zahraničních ministrů — Edena, Hulla a Mo-

lotova — k níž došlo v říjnu 1943. Avšak jak oznámil 19. října oficiálně Janu Masarykovi zahraniční podtajemník Sir Alexander Cadogan, odjel Eden na moskevská jednání s rozhodnutím, že se před koncem války žádná sovětsko-československá smlouva podepisovat nemá.

Ale už o týden později navštívil Beneše sovětský chargé d'affaires v Londýně Orlov a triumfálně oznámil, že Eden v Moskvě upustil od svých námitek a že tedy nic nestojí v cestě Benešovu zájezdu do Moskvy a podpisu smlouvy. Byla to pravda. Přes ono kategorické prohlášení Cadoganovo, Britové náhle a z nejasných důvodů od svého odporu upustili. A tak v noci z 22. na 23. listopadu 1943 — po desetidenním zpoždění, zaviněném špatnými počasím, nastoupil dr. Beneš na osudovou cestu, v níž tehdy spatoval, jak sám řekl, mluvě k československému lidu v moskevském rozhlasě (21. prosince 1943), „samozřejmý důsledek, logický závěr a vývojové dokončení naší politiky celého století“.

3

Benešova cesta do Moskvy spadala do doby, kdy se poměr mezi Sověty a Západem jevil v nejlepším světle. Shodou okolností dorazil Beneš do Moskvy těsně po teheránské konferenci, jež se tehdy zdála být příslibem rozumného soužití mezi Východem a Západem. Však také Stalin nevynechal žádné příležitosti, aby se před Benešem nerozplýval uspokojením nad výsledkem konference. S pohnutím v hlase vyprávěl, jak mu „Vinston“, jak nazýval Winstona Churchilla, odevzdal symbolický meč pro Stalingrad, jak se vzájemně objali a políbili na obě tváře; jak si vyměňovali „šutky“, jak si on, Stalin, Churchill a Roosevelt váží a tak dále a tak dále. Nedlouho předtím — právě když měl Beneš jednání s Rooseveltem ve Washingtonu — rozpustil Stalin Kominternu. A za Benešova pobytu v Moskvě bylo oznámeno, že Internacionálu vystřídá nová vlastenecká sovětská hymna, poněvadž Internacionála nevyjadřuje „základní změny, k nimž v zemi Sovětů došlo“. Když britský Liberátor, který dr. Benešovi zapůjčili Britové, přistál na britském letišti v Habbanyjah v iracké poušti nedaleko Bagdadu, už tam čekal (spolu s Fierlingerem) zástupce sovětského ministra zahraničních věcí Alexander Kornejčuk.

Stalin vskutku nemohl vybrat vhodnějšího úředníka pro daný úkol. Na rozdíl od většiny bolševických diplomatů byl Kornejčuk muž neobyčejně příjemného chování. Ukrajinec, spisovatel, vyprávěč zábavných historek, muž, jehož bodrou tvář úsměv nikdy neopustil. Pro nepřízeň počasí — a také pro zaneprázdnění Stalinovo v Teheránu — zůstali jsme třetina na tomto letišti deset dní, a na konec jsme museli jet čtyři dny a noci vlakem z Baku do Moskvy. A tak dlouhé hodiny a dny trávil Beneš diskusí s tímto hladovělým ukrajinským literátem. Dr. Beneš nebyl muž, který se dal oklamat libívou řečí nebo uhlazeným vstoupěním. Ale otevřenost, s níž se tento zmocněnec Stalinův vyjadřoval i o nejdělekatnějších politických otázkách, silně na Beneše zapůsobila. Kornejčuk zaniceně odmítal, co sám nazýval „starou ideologií levějších proudů a úchylek, které byly často abstraktně internacionální a neměly nic společného se skutečnou tradicí ruského a ukrajinského národa“ Horoval, aniž brvou hnul, pro bratrskou spolupráci, založenou na rovnosti a vzájemné nezávislosti. Doznal, že mezi ruskými komunisty jsou ještě lidé onoho starého extrémního bolševického typu, ale ujišťoval, že všichni opravdu rozhodující činitelé se Stalinem v čele hájí názory jako je rozvádí on, Kornejčuk.

Tyto dlouhé rozhovory se Stalinovým emisarem vyvolaly u Beneše, jak to sám přiznává ve svých *Pamětech*, dojem, že v Moskvě dospěje k snadné a opravdové minulé dohodě. Tak Kornejčuk, ať vědomě či nevědomě, přispěl svou hřívnou k Stalinově hře.

4

Když dne 11. prosince 1943 dorazil dr. Beneš do Moskvy, naplněn ještě hlubokým dojmem, který v něm zanechala dohře inscenovaná noční zastávka v rozbitém Stalingradu, dostalo se mu vskutku slavnostního přivítání. Kurské nádraží, bohatě vyzdobené československými a sovětskými vlajkami, bylo napěchováno vysokými hodnostáři s Molotovem a Voršilovem v čele.

Rusové dokonce oprášili od prachu zapomnění i starého Litvina a Majského, s nimiž, jak se kremlští mužové správně domnívali, býval Beneš ve velmi dobrém osobním styku. A ovšem vyrukovala i obvyklá čestná rota v dunivě slavnostní přehlídce.

Hlavní událostí dne byl však oficiální banket v Kremli, při němž se Beneš poprvé po osmi letech sešel opět s Josefem Stalinem. Stalin přicupoval drobnými, stařeckými krůčky přes dlouhou přijímací dvoranu v Kremli; na vrásčitě tváři mu zářil dobračeký úsměv, oči měl šiverácky přivřené, a hned začal se svými obvyklými „šutkami“. Věru pranic nebylo v jeho chování, co by ukazovalo na krutého diktátora. Tento vnější dojem byl podepřen i způsobem, jakým Stalin tehdy jednal. Zdál se postupovat veskrze prakticky a realisticky,

jeho mysl zdála se být zcela zaneprázdněna jen tím, jak porazit Němce, jak zlikvidovat fašismus a vytvořit předpoklady pro to, aby se německá agrese nemohla opakovat. Nejevil žádné smyslu pro diplomatické jemnosti — a to dodávalo jeho postupu rázu přímosti a otevřenosti, která byla misty až drsná, avšak budila dojem upřímnosti.

Dr. Beneš pocítil tuto Stalinovu bezprostřednost na sobě samém hned při prvním banketu v Kremli. Jak tak seděli proti sobě u dlouhé kremelské tabule, prohýbající se pod tíhou nejvybranějších lahudek, vyrazil Stalin z ničeho nic na Beneše se syrově přímou olázkou: „A proč jste v roce 1938 nebojovali?“

Jinou typickou ukázkou Stalinova zářil dr. Beneš při slavnostním představení Sněguročky v moskevském Velkém divadle. Hned po přestávce si vzal Stalin, který přišel do divadla inkognito, Beneše do salonu u své lože a začal s ním rozhovor o polském problému.

Poměr polsko-sovětský byl tehdy už velice špatný, a to bylo snad největší Benešovou bolestí v té době. Jeho ideálem byla přátelská spolupráce, a možno-li i těsný svazek konfederací s Polskem, opírající se o společenství se Sovětským svazem. V tom viděl nejlepší záruku svobody jak Československa, tak i Polska a soudil, že takováto dohoda tří slovanských států na východní hranici Německa by měla být i v zájmu Sovětského svazu. Jak o tom píše i ve svých *Pamětech*, měl dr. Beneš těsně před svým odjezdem do Moskvy dlouhý rozhovor s polským ministerským předsedou Mikolajczykem, který ho zmocnil, aby v Moskvě vysvětlil Mikolajczykovu svou ochotu znovu se upřímně pokusit o dohodu se Sověty — i za cenu jistých územních ústupků.

Stalin byl o tom informován už Kornejčukem, jemuž to vše Beneš vyložil za pobytu na habbanyjském letišti, avšak chtěl to slyšet přímo od Beneše. Pozorně vyslechl Benešův referát, přerušoval jej častými dotazy, chtěl zejména slyšet, co soudí o Mikolajczykově. Beneš, který si polského ministerského předsedy upřímně vážil, mluvil o něm se skutečným nadšením. Stalin nakonec prohlásil, že je mu Mikolajczyk jako ministerský předseda přijatelný, projevil i ochotu vrátit Polsku několik menších území, jichž se Rusové zmocnili v roce 1939, vyslovil rozhodné ujištění, že se Sovětský svaz nehodlá vměšovat do polských vnitřních věcí, a zmocnil Beneše, aby to Mikolajczykově takto tlumočil.

Stalin a Molotov neopominuli žádné příležitosti, aby dali Benešovi najevo, že nikdy a ničím nehodlají ovlivňovat vývoj věci československých. Smlouva, kterou Beneš podepsal za pobytu v Moskvě, obsahovala ovšem výslovný závazek nevmešování se do vnitřních věcí druhého státu. Ale jako by na tom nebylo dost, Stalin, Molotov i ostatní se předstíhovali v tom, aby to Benešovi a jeho družině znovu a znovu zdůrazňovali jako základní princip sovětské politiky. „V celém jednání zde“, psal o tom Beneš Janu Masarykovi do Londýna, „nebylo jediné příležitosti, kdy by naši partneři nezdůraznili, když to bylo vhodné, že naše vnitřní věci se jich netýkají a že nebudou v nich zakročovat“. K této větě třeba dodat, že Stalin a Molotov nejen, že slovo nevmešování měli stále na jazyku, ale doslova si ucpávali uši a odmítali poslouchat, kdykoli jim Beneš chtěl vysvětlit, jak si představuje vývoj věci v Československu po válce.

Do stejné kategorie politické nevinnosti vtěsňal tehdy Stalin i vztahy sovětských bolševiků k československým komunistům. Gottwald, Šverma, Slánský, Kopecký pro Stalina jako by neexistovali! I to posílilo Benešovo přesvědčení, že i Stalin s nevmešováním myslí doopravdy.

5

Závazek o nevmešování, obsažený v sovětsko-československé smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci, platil všeobecně, a vztahoval se tudíž i na případný pohyb sovětské armády na československém území. Ale u vědomí složitých problémů, které se vždy objevují, když dojde ke střetnutí vojenské pravomoci cizí armády s civilní pravomocí hostitelského státu, chtěl se dr. Beneš zvláště pojistit dalšími zárukami proti možným přehmatům ze strany sovětské. Proto dojednal za své návštěvy v Moskvě, že s Rudou armádou budou na československém území všude postupovat jednotky armády československé a osvobozená území budou bez prodloužení odevzdána do čs. civilní správy. Toto dojednání bylo později — v květnu 1944 — vtěleno do dodatečné zvláštní úmluvy o vstupu Rudé armády do Československa.

V této souvislosti bych chtěl poznamenat, že dr. Beneš se pokoušel sjednat podobnou dohodu i s Velkou Británií a Spojenými státy. Avšak západní spojenci nejevíli zájmu, domnívajíc se, že jejich armády se do Československa stejně nedostanou.

Další věci, kterou chtěl Beneš vyředit za své návštěvy v Moskvě, bylo poválečné vybudování československé branné moci.

Stalin byl tehdy i v tomto ohledu velkorysý. Pozorně vyslechl Benešův plán a okamžitě přislíbil výzbroj pro budoucí československou armádu, jak o to Beneš žádal.

Stejně porozumění projevil jak Stalin, tak i Molotov, pro Benešův plán odsunu sudetských Němců. V jednom z memorandum, která Beneš odevzdal v Moskvě, prezident zaznamenal stručně, jak si celou věc představuje. Československá vláda si vyhradila právo stanovit, komu ze sudetských Němců bude či nebude uznáno československé státní občanství. Ti, jimž uznáno nebude, měli opustit Československo do pěti let podle podrobného plánu odsunu, při čemž hlavní část transferu měla skončit do dvou let po osvobození.

I když memorandum nemluvílo o tom, kolik Němců má být odsunuto, nebylo pochyby, že se jednalo o převážnou většinu. A když se Beneš na Molotovův dotaz zmínil o dvou milionech, „možná i více“, mávl Molotov rukou a prohlásil: „To je maličkost, to je snadné.“

Neméně velkorysí byli tehdy kremleští mužové v otázkách územních. Nejvýrazněji se to projevilo při poslední dlouhé konferenci, kterou měl Beneš se Stalinem pozdě večer 18. prosince 1943 v maršalově pracovně v Kremlu. Na jedné stěně pracovní visela velká mapa Evropy, na níž si Stalin už zakreslil, jak si to po válce představoval. Do Sovětského svazu ovšem pojel nejen ony východní části Polska, jež uchvátil v r. 1939, ale také již i část východních Prus s Královcem. Nové západní hranice Polska tam měl zakresleny podél Odry. Na Benešovu poznámku, že Poláci snad počítají na jihu s hranicí podél řeky Nisy, chopil se Stalin tužky a přiznačil pohotově dotyčnou oblast pro Polsko. Třímaje stále tužku v ruce, ptal se Beneše, co by chtěl on. A když Beneš naznačil, že nemá zájmu o německé území, že mu nejvýše půjde o vzájemné vyrovnání výběžků, jako na příklad u Kladska, Stalin ruče zaškrtil kladskou oblast k Československu. A neskrýval při tom svůj podiv a očividnou nespokojenost nad tím, že Beneš nic nechce.

Už v létě 1942 dostalo se Benešovi od Molotova ujištění, že Sovětský svaz uznává plně naše předmnichovské hranice. A souhlas sovětské vlády s tím, aby rusinští zajatci byli zařazeni do československé brigády na sovětské frontě, byla pro Beneše dalším dokladem toho, že Sověty uznávají Podkarpatskou Rus za součást Československa. Soudil proto, že nebude mít se Sověty ve věci návratu Podkarpatské Rusi pod Československou pravomoc žádných potíží. V tom směru informoval také své spolupracovníky z domácího odboje. „Máme s Ruskem o své samostatnosti a jednotnosti svého území pevnou dohodu“, vzkázal na příklad na Slovensko počátkem března 1943, reaguje na tehdejší projev Frankův o bolševickém nebezpečí. „Rusko prostě uznává předmnichovskou republiku a pomůže nám ji obnovit v dřívější formě. Někaké zapojení naší republiky do Sovětského svazu je směšností, protože ani Svaz si toho nepřeje a ví, že to není jeho zájem, že by jej to přivedlo do sporů, jichž si nepřeje, zejména i se západní Evropou... Spojení Slovenska a Podkarpatské Rusi s českými zeměmi je věc hotová a nic na světě jí nezbaví.“

Nicméně považoval Beneš za užitečné mít to výslovně potvrzeno i přímo od Stalina osobně. Hned při svém prvním rozhovoru s Molotovem, dne 16. prosince 1943, odevzdal Beneš sovětskému ministru zahraničních věcí písemné memorandum, jež sebou přivezl z Londýna v českém znění a dal jej pak přeložit v Moskvě do ruštiny. Memorandum obsahovalo doslovně tuto větu: „Československo se mezinárodně uznává za národní stát československý, t. j. stát Čechů a Slováků, k němuž je připojena Zakarpatská Ukrajina se zvláštním autonomním režimem.“ Když se pak o dva dny později dotkl věci v rozmluvě se Stalinem, maršal bez váh-

ní prohlásil: „Zakarpatská Ukrajina bude vrácena Československu. Uznali jsme československé předmnichovské hranice — a tím je ta věc jednou a provždy vyřízena.“

Zkrátka řečeno, nebylo tehdy za té prvé návštěvy Benešovy v Moskvě otázky, o níž by nebylo mezi Benešem a Stalinem dohody. „O všem jsme se dohodli, ale o všem“, radostně ohlásil dr. Beneš své družině, když se vrátil ze schůzky se Stalinem do svého moskevského „osobnaku“ pozdě večer 18. prosince 1943. Toto své upřímné přesvědčení vyjádřil tehdy nejen v rozhlasovém projevu do Československa, v němž rovnou z Mosky zhodnotil výsledky svého jednání, ale i v řadě projevů pozdějších a v důvěrných politických vzkazech československému domácímu odboji. V jednom z nich, poslaném domů přes Ženevu krátce po návratu z Mosky, se na příklad vyslovil takto:

„Jednání v Moskvě, podpis smlouvy a rozhovory se všemi vedoucími sovětskými činiteli mne naplno uspokojily. Ve všech zásadních otázkách, týkajících se zabezpečení republiky, Rusové nás budou podporovat, a pokud se jich samých týče, zaujmají v našich mezinárodních věcech stanovisko naprosto kladné. Týká se to plného uznání samostatné předmnichovské republiky, t. j. našich předmnichovských hranic, uskutečnění společné hranice čs.-sovětské na Podkarpatské Rusi, provedení transferu provinčního menšinového obyvatelstva z republiky v největším možném rozsahu, plný respekt naší suverenity a žádné vměšování se do úpravy vnitřních našich poměrů... Pro spolupráci s námi neklade SSSR žádných podmínek. Uznává loyálnost politiky republiky vůči němu v celé době předválečné a věří, že náš národ se staví cele a upřímně za politiku dohody, která je vyslovena v naší smlouvě. Je to ostatně vyvrcholení snah, které buditelé v českých a slovenských zemích v největších dobách naší historie pěstovali. Sovětský svaz věří, že republika zůstane demokratickou, pokrokovou, sociálně spravedlivou a proto má jediný zájem: aby republika v jednotě a klidu co nejrychleji provedla nezbytné reformy ústavní, správní, hospodářské a sociální, jichž budou vyžadovat nové poválečné životní podmínky, a mohla zase být prvním, dobře organizovaným a prosperujícím státním celkem ve střední Evropě. Jakého dosahu tyto reformy budou, bude záležet výlučně od vůle většiny národa a celkových poměrů evropských: nejedná se o žádné zkomunisození státu, nýbrž o pokrokovou úpravu poměrů hospodářských a sociálních. Sovětský svaz od nás nežádá ničeho zvláštního. Naše politika bude prostě politikou naší demokratické vlády.“

6

Do té „demokratické většiny“ musel ovšem Beneš počítat i československé komunisty. A vzhledem k tomu, že všichni hlavní předáci KSČ byli za války v Moskvě, využil Beneš svého zájezdu do Sovětského svazu také k tomu, aby se v rozhovorech s Gottwaldem a soudruhy pokusil nalézt přijatelnou základnu pro poválečnou spolupráci.

Především nutno říci, že Beneš svá jednání s našimi komunisty minil právě tak pozitivně a upřímně, jako jednání se sovětskou vládou. Byl si plně vědom rizika, jež tím na sebe bere. Viděl už tehdy, že komunisté poplavou na vlně poválečného radikálního, jak se chystají zneužít ve svůj prospěch vyhranění poměrů česko-slovenského a zejména ovšem očekávaného poválečného vlivu Sovětského svazu ve střední Evropě. Avšak soudil, že jen začleněním komunistů k plnoprávné účasti ve vládě může uchránit republiku před vážným nebezpečím rozvratu a snad i občanské války. Doufal, že vládní spoluodpovědnost ztlumí jejich opoziční radikalismus a že buď „jak buď“, se mu podaří situaci lépe zvládnout, budou-li komunisté ve vládě a nikoli v opozici; to všechno ovšem za jednoho předpokladu, který tehdy považoval za daný: že totiž Sovětský svaz aspoň zhruba splní svůj závazek nevmešovat se do našich vnitřních věcí.

Proto Beneš hned po příjezdu do Mosky nabídl komunistům zastoupení ve vládě. To však v r. 1943 komunisté odmítli. Byli už tehdy rozhodnutí, a ani to nijak neskrývali, nedovolit, aby se t. zv. londýnská Benešova vláda vrátila domů, a to, jak prohlásil Gottwald, ani ve stavu demise. Chtěli naopak, aby domů šla vláda jiná, jejímž předsedou by byl, jak říkali, „člen levice“. Odůvodňovali to tím, že u nás po válce půjde vyvoj silně doleva. Pro sebe však, a to bylo přiznání, ministři předsednictví nereklamovali, nýbrž jen naznačili, že musí dostat v nové vládě postavení, které by jim umožňovalo náležitě se uplatnit. Také za myšlenku poválečné t. zv. národní fronty všech demokratických stran se Gottwald a soudruzi zasazovali, avšak ještě neodhalili své plány na rozbití a zákaz strany agrární. Už tehdy také uplatňovali ideu bloku tří socialistických stran, jež podle nich měly být hybnou pákou příští vlády.

Nadšeně horovali už v r. 1943 pro jednotu, zejména na poli odborářském. Když však dr. Beneš, usilující o zjednodušení našeho politického stranictví, nadhodil otázku jednotné dělnické strany slučující komunisty, sociální demokraty a národní socialisty, jednotářské horování náhle ochladlo. Gottwald se z toho vykroutil s poukazem na to, že, o takové věci lze uvažovat až po návratu domů.

Podpis dohody mezi Československem a SSSR v prosinci 1943 v Moskvě za účasti dr. E. Beneše.

Jiným varovným signálem bylo komunistické nadšení pro národní výbory. Gottwald a jeho druhové opětovně naléhali, aby všechna správa byla po válce odevzdána do rukou národních výborů, které by vznikaly už v podzemní za nacistické okupace a po osvobození byly jakousi aklamační volbou potvrzeny a doplněny.

Beneš si byl vědom nebezpečí, jež s tím bylo spojeno. Nestavěl se proti sebe ráznější reformě veřejné správy, naopak si jí přál a přimlouval se za podstatné zvýšení pravomocí volených orgánů místní samosprávy. Ale byl přesvědčen o tom, že provedení takové dalekosáhlé změny v okamžiku pádu Německa by znamenalo chaos. Ač tedy v prosinci 1943 v Moskvě zásadně souhlasil s myšlenkou národních výborů, zdůvodnil ji tím, že se tak má zabránit chaosu. A když později, po návratu do Londýna, podepsal příslušný dekret o tvoření národních výborů, měl na mysli, a vyjádřil to v doprovodném dopise ministerskému předsedovi Šrámkovi, aby národní výbory vykonávaly svou pravomoc skrze existující již úřední orgány, totiž zemské, okresní a obecní či magistrátní úřady. Bohužel pozdější vývoj se úplně vymkl z Benešových rukou. Dříve než se mohl vůbec vrátit domů, komunisté za pomoci Rudé armády a NKWD provedli svou.

Kromě diskusí o poválečném uspořádání pustili se Gottwald a soudruzi s dr. Benešem do sporů o postup za Mnichova a za války. Zejména prudký byl spor o Mnichov. Nejednou se komunističtí předáci tak rozlobili, že na presidenta klukovsky hulákali. Zejména chraptavý hlas Kopecského se rozléhal po celém «osobňáku», který dal Stalin Benešovi k dispozici po dobu presidentova pobytu v Moskvě. Vinili Beneše z kapitulství, vytýkali mu, že v mnichovské krizi odmítl sovětskou pomoc, vyčítali mu, že ani teď za války nevyzývá naše lidi doma k sabotáži a k aktivnějšímu odporu a dokonce vyslovili podezření, že snad má nějakou tajnou dohodu s Háchou a s protektorátní vládou.

Stanovisko k Háchovi a protektorátní vládě bylo také a to je zajímavé, jediným bodem, v němž se Kreml a naši komunisté v roce 1943 trochu lišili. Zatím co Gottwald a jeho druhové chrlili oheň a lávu, kdykoli se o Háchovi zmínili, Stalin byl realisticky cynický. «A co ten Hácha?», zeptal se dr. Beneš v jednom z posledních rozhovorů. A když mu Beneš rozvedl své odmítavé stanovisko k Háchovi, překvapil ho maršal poznámkou: «Ah, může-li být k užítku, ať ještě zůstane!»

Ačkoli průběh Benešových rozhovorů s Gottwaldem, Slánským, Švermou a Kopeckým nebyl zdaleka tak hladký, jako jednání se Stalinem a Molotovem, Beneš tvrdil, že v základních otázkách vnitropolitického postupu v prvních letech poválečných byly zásadní shody. Napsal o tom po návratu z Moskvy do Londýna svým spolupracovníkům v domácím odboji toto:

„Jednal jsem velmi podrobně se zástupci našich komunistů v Moskvě a jsem ovšem ve stálém styku a spolupráci s našimi komunisty zde v Anglii. Všichni stojí na půdě republiky, jsou s prezidentem a vládou a vlastenecky spolupracují. Jakmile ve chvíli pádu Německa bude lze jmenovati novou vládu v dohodě s našimi lidmi doma v republice, vstoupí do ní i komunisté. Jsme za jedno i s komunisty, že počet stran doma se zredukuje na tři, na levici, střed a konservativce, a že na řadu let bude v republice po válce zachována národní fronta, ovšem bez všech fašistů a všech českých a slovenských provinilců. Žádám proto naléhavě komunisty na Slovensku i v českých zemích, aby v tomtéž duchu se účastnili domácích osvobozeneckých prací společně s ostatními skupinami a připravovali společně s nimi jednotný převrat. Je nutno připravit harmonické sousledí všech složek národa pro nejtěžší dobu konečných bojů pro přechodnou periodu poválečnou a pro kladení základů nové republiky. Pro tyto těžké a složité úkoly je třeba jednoty, neboť jenom tak je zmůžeme k dobru všech občanů republiky.“

7

Dr. Beneš se tudíž vrátil ze své první návštěvy v Moskvě zpět do Londýna v přesvědčení, že svým zájezdem podstatně přispěl k zabezpečení vlasti jak proti hrozbě, jež by jednou mohla zase vzejít ze strany Německa, tak i proti nebezpečí násilné komunistické revoluce. Bylo to snad nejtěšnější období jeho života. Mnichovská pohana byla odčiněna. Nacistická Třetí říše byla na pokraji neslavného pádu a její fašistický přísluhovač už byl na kolenou. Benešův sen spolupráce Západu s Východem se zdál být blíže skutečnosti než kdykoli předtím. Ještě 16. července 1944 hlásil Beneš domů svým spolupracovníkům:

„Sovětské Rusko bude mít zájem na tom udržet tuto slibně se rozvíjející spolupráci s anglo-americkými demokraciemi i po válce a jeho zpusťování jest nepředstavitelné a sovětská vláda je vedena snahou o co nejrychlejší rekonstrukci země. To jest také zárukou, která naši spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem činí tak reálnou a pro nás životně hodnotnou. Proto se Sověty nebudou vměšovat do našich vnitřních poměrů více nežli u států jiných, a to, jak si svůj nový život a pořádek budeme chtít zaříditi, rozhodneme sami.“

Ale jen o měsíc později, v srpnu 1944, byl pevně víře Benešově v budoucnost dobrých vztahů československo-sovětských zasazen první úder. Neboť tehdy se Beneš dověděl, že Sověty začaly za jeho zády jednat s tisouským gen. Čatlošem, který chtěl zachránit vlastní kůži prodejem Slovenska Sovětskému svazu. Vida, že se to s Německem rychle chýlí ke konci, nabídl Čatloš Sovětům, že vyhlásí na Slovensku vojenskou diktaturu, začlení slovenské jednotky do Rudé armády a zahájí boj proti Němcům. Čatloš vyslal za tím účelem počátkem srpna do Ruska emisary s přímou nabídkou, aby «řešení vnitropolitických věcí bylo v souladu se zájmy Sovětského svazu». Čatlošova delegace, provázená slovenským komunistickým předákem Šmídkem, odletěla ze Slovenska 2. srpna 1944 na sovětskou vojenskou základnu ve Vinici a byla odtamtud odeslána do Moskvy.

Sověty zahájily jednání s Čatlošovými emisary za Benešovy zády. Beneš se o tom dozvěděl, neboť mu jeho spolupracovníci ze Slovenska o tom poslali bez prodlení radiotelegrafickou zprávu a dr. Ferjenčík, kterého vyslali s delegací jako pozorovatele, zpravil o tom po přiletu do Moskvy čs. vojenského přidělence, plukovníka Piku. President si zavolal sovětského velvyslance Lebeděva a ostře proti sovětskému postupu protestoval. Lebeděv, který o věci oživivně neměl ani tušení, slíbil, že se na věc dotáže v Moskvě. A vskutku se za několik dní přihlásil s odpovědí. «Jednání vedla komunistická strana», vysvětloval Lebeděv, mírně se při tom červenaje, «sovětská vláda s tím neměla nic společného».

Sotva byla tato záležitost «vysvětlena», došlo k nové ukázkě toho, jak málo lze spoléhat na sovětské sliby; šlo tentokrát o sovětskou pomoc za slovenského povstání v pozdním létě 1944.

Při rozhovorech, které měl Beneš se sovětskými činiteli v Moskvě v prosinci 1943, jak Stalin tak i Molotov vyslovili vyčítavým tónem podiv nad tím, že v Československu není dost sabotáže. «Což snad u vás není rozsáhlých lesů?», zeptal se Stalin při své poslední konferenci s Benešem. A Molotov ve svých jednáních s Benešem se znovu vracel k stejnému tématu a zdůrazňoval, že Poláci provádějí sabotáž za sabotáží, vyhazují mosty, vykořeňují vlaky, a dokonce i po přerušení diplomatických styků dodávají Rusům seznamy těchto akcí, zatím co o sabotážích v Československu není nic slyšet. Stalin nabídl Benešovi v tom směru veškerou pomoc, projevil ochotu dát nám pro sabotážní výzvy zvláštní rozhlasovou stanici u Smolenska, dopravit na naše území zpravodajce — a prostě udělat vše, co by pomohlo zdvihnout v Československu vlnu aktivnějšího odporu.

Když však přišla doba, aby sliby ty byly splněny, zase — skutek utek! Slovinci, spoléhající se na slíbenou vydatnou sovětskou pomoc, zorganizovali v dohodě s Benešem v srpnu 1944 povstání v německém týlu. Místo účinné pomoci vyslali Rusové dne 8. září 1944 dva důstojníky z Koněvova štábu, aby situaci obhlédli. Pak shodili z letadel něco munice a kulometů. Teprve po opětovných zoufalých Benešových urgencích dal Stalin konečně souhlas k tomu, aby na Slovensko odletěl československý stíhací pluk a aby tam byla vysazena československá parabrigáda. Avšak Rudá armáda, která až do té doby postupovala rychle dopředu a byla rozložena na široké frontě podél hranic Slovenska, se nehýbala a ani sovětské letectvo nejednou snahu vydatnější pomoci útoky na postupující německé tanky, jak o to slovenští vlastenci opětovně žádali.

Vida sovětskou liknavost, obrátil se Beneš po počátku slovenského povstání s naléhavou žádostí o pomoc na vrchní velení anglo-amerických armád. A vskutku americká letadla ze základny v jižní Itálii začala pomáhat nálety na Němce v oblasti povstání a přímým shazováním zbraní. Benešova radost byla však krátkého trvání. Po několika takových náletech Američané náhle ustali, a když jsme se dotazovali na důvod, odvolali se vyhýbavě na «vyšší rozkazy». Tak jsme

se vlastně poprvé a ještě jen nepřímo dozvěděli, či lépe řečeno jsme dospěli k závěru, že se západní spojenci s Rusy dohodli o jakémsi rozdělení pásma vojenských operací — a že Československo bylo zařazeno do pásma operací sovětských.

Ačkoli dr. Beneš neskrýval své zklamání nad sovětským postupem v případě Čatlošové a v otázce pomoci za slovenského povstání, nikterak z toho ještě nevyvozoval, že se Sověty daly na cestu soustavného lámání daného slova. Paktování s Čatlošem po Benešově protestu ustalo. A při troše dobré vůle — k níž byl dr. Beneš vždycky připraven — nebylo nezbytně nutno vidět v té době v sovětském chování za slovenského povstání zlý úmysl.

Zasazeno do rámce celé války jevílo se slovenské povstání Sovětům pochopitelně jako drobná epizoda třetího řádu, neospravedlňující změnu sovětských ofensivních plánů. Ostatně těžkopádnost rozhodování byla vždy typickým znakem stalinského vládního systému.

Benešův houževnatý optimismus byl znovu posílen prvými zprávami, jež začaly docházet na podzim 1944 z Podkarpatské Rusi. V říjnu 1944 vkročila Rudá armáda na území Podkarpatské Rusi a 27. října dobyla Užhorodu. Podle sovětsko-československé dohody z 8. května 1944, měla být civilní správa nad československým územím, jež bylo osvobozeno od nepřítele a přestalo být pásmem válečných operací, odevzdáno do rukou československých. Beneš očekával, že přítomnost Rudé armády na našem území vyvolá jisté potíže a problémy. A zejména předpokládal, že sovětské vojenské velitele budou mít snahu podržet plnou kontrolu nad osvobozenými oblastmi dále, než to bude nezbytně třeba s ohledem na válečné operace.

Byl proto příjemně překvapen a nadmíru uspokojen, když krátce po vstupu sovětských vojsk na území Podkarpatské Rusi, československá vládní delegace, vedená ministrem Františkem Němcem, přibyla do Užhorodu a vypadalo to, jako by se už byla ujala civilní správy. Jeho víra v sovětskou korektnost byla ještě utvrzena zprávami o chování sovětských partyzánů, vysazených na Slovensku. Část slovenských komunistů připravovala v té době vytvoření slovenské sovětské republiky, jež by se připojila k Sovětskému svazu. Ale parližani odmítli jakoukoli součinnost v tom směru a důsledně mluvili o Československé republice a o nějaké republice slovenské nechtěli ani slyšet.

Tím tvrději zasáhly prezidenta zvěsti, které začaly brzo přicházet od vládní delegace a od ostatních našich spojů na Podkarpatské Rusi. Sovětské velení nejenom že neodevzdalo Podkarpatskou Rus do rukou naší civilní správy, nýbrž celou naši vládní delegaci vlastně internovalo. Místo, aby pomohlo vybudovat na Podkarp. Rusi československou armádu, jak to bylo dojednáno mezi Benešem a Stalinem v prosinci 1943, začalo velení Rudé armády odvádět Rusy násilím do armády sovětské. Nečinně přihlíželo k tomu, jak komunistické živly znemožňovaly, a nakonec přímo zakázaly delegaci jakoukoli činnost, a dokonce strpělo, aby samozvaní místní „milionáři“ zabavili (a v několika pytlech odnesli) vládní peníze, jež měla delegace k dispozici. Sovětské velení také ani nehnuło prstem proti komunistické agitaci, usilující o připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu; naopak této agitaci nadržovalo. Propustilo telegramy poslané Benešovi a Stalinovi jménem několika podkarpatských obcí, žádajících, aby jim bylo dovoleno „žít v jedné a společné rodině s lidem ukrajinským“. A podle tajných zpráv našich spolupracovníků na Podkarpatské Rusi obcházeli sovětské důstojníci (nebo aspoň osoby oblečené v stejnokroji sovětských důstojníků) místní starosty a nutili je, aby podpisovali podobné petice. Tento postup se tak příkré rozecházel se vším, o čem se Beneš se Stalinem dohodli, a bylo to v tak zjevném rozporu s československo-sovětskými smlouvami nedávno uzavřenými, že Beneš s počátku nemohl ani uvěřit, že tohle všechno Moskva schvaluje. „Zdá se mi“, napsal 12. prosince 1944 vládnímu delegátu Němcovi, „že vláda ukrajinská, vojáci ukrajinskí a zejména také ukrajinská komunistická strana záměrně postupují jinak, chtějí i Moskvu i nás postavit před hotové věci a neohlížejí se na nikoho, jdouce bezohledně za svým cílem. Nemyslím, že je v tom dvojí hra Moskvy a mám dojem, že to začíná jít přes hlavu a proti vládě centrální. Byl by to ovšem zjev vážný“.

V tomto duchu psal Beneš vládní delegaci spíše proto, aby ji dodal odvahy, než z vlastního vnitřního přesvědčení. Neboť v rozhovorech se mnou byl v té době už pln skepse. „Bud' Moskva nemá tolik vlivu na vojáky, kolik si myslíme, a nechce je desavuuovat“, uvažoval jednou nahlas v mé přítomnosti, jak to mívával ve zvyku, procházející se rychlými kroky po své pracovně. A po krátké přestávce dodal: „Nebo jsou to podvodníci“.

V několika málo týdnech mu však bylo zcela jasno, že jde o druhou alternativu. Opětovné protesty, které vznášel proti chování sovětského armádního velení na Podkarpatské Rusi jednak v rozhovorech s velvyslancem Lebeděvem a jednak přes Fierlingera, Piku a Němce, zůstávaly bez výsledku. A když nakonec došla odpověď z Moskvy, byla zdrcující.

Molotov sice omlouval některé přehmaty, k nimž došlo, „únava války a horečkou prvních dnů svobody“, ale ve věci samé byl neústupný. Trval na odvádění Rusů do Rudé armády a hnutí za připojení Podkarpatské Rusi k Ukrajině označil za „lidové a živelné“ a za „výraz národní vůle“. A jak by se prý Sovětský svaz mohl stavět proti „vůli zakarpátoukrajinského lidu“? Kdyby sovětská vláda nařídila Rudé armádě, aby ony projevy „svobodné vůle“ potlačila, přece by se tím dopustila vměšování se do vnitřních věcí československých — a tak by porušila československo-sovětskou smlouvu o přátelství!

V tom smyslu mluvil podle depeší Němcových a Fierlingerych jak Molotov, tak i Vyšinský a Zorin, když jim byly předneseny Benešovy protesty: A nakonec se ozval i sám Stalin. Dne 25. ledna 1945 odevzdal sovětský chargé d'affaires Čičajev dr. Benešovi Stalinův dopis tohoto znění: (1)

Osobní

Vážený pane presidente Beneši,

dnes jsem se dozvěděl od soudruha Gottwalda, že československá vláda pocituje neklid v souvislosti s událostmi na Zakarpatské Ukrajině, domnívaje se, že sovětská vláda zamýšlí jednostranně řešit otázku Zakarpatské Ukrajiny, navzdory dohodám mezi našimi státy.

Musím Vám říci, že nabyli jste takového domnění, zakládá se na nedorozumění. Sovětská vláda nezakazovala a nemohla zakázat obyvatelstvu Zakarpatské Ukrajiny, aby vyjádřilo svou národní vůli. Je to tím pochopitelnější, že Vy sám jste mi v Moskvě říkal, že jste ochoten odevzdat Zakarpatskou Ukrajinu Sovětskému svazu. Při tom, jak si jistě vzpomene, jsem k tomu tehdy nedal svůj souhlas. Avšak z toho, že sovětská vláda neakázala zakarpatským Ukrajiněm vyslovit svou vůli, nijak nevyplývá, že by sovětská vláda měla v úmyslu porušit dohodu mezi našimi státy a jednostranně řešit otázku Zakarpatské Ukrajiny. Takové domnění by bylo urážlivým pro sovětskou vládu.

Jelikož otázka Zakarpatské Ukrajiny byla postavena samotným obyvatelstvem Zakarpatské Ukrajiny, bude jí ovšem třeba řešit. Ale tato otázka může být řešena jen dohodou mezi Československem a Sovětským svazem ještě před ukončením války s Němcem nebo po skončení války, jakmile to uznají za vhodné obě vlády.

Prosím, abyste věřil, že sovětská vláda nemá v úmyslu jakkoli poškodit zájmy Československé republiky nebo její prestiž. Naopak sovětská vláda je plna odhodlání poskytnout Československé republice veškerou pomoc při jejím osvobození a vybudování.

V plné úctě

I. STALIN

(1) Český překlad ruského originálu.

23. ledna 1945

Jak mohl Stalin mluvit o Benešově ochotě vzdát se Podkarpatské Rusi ve prospěch Sovětského svazu?

Dlužno doznat, že Stalin si tu věc docela nevymyslel. Kdykoli totiž Beneš hovořil se sovětskými diplomaty v letech 1939-1941 o Podkarpatské Rusi, obyčejně zahajoval své vývozy prohlášením, že Podkarpatská Rus nemůže zůstat v mad'arských rukou, nýbrž že může náležet toliko k Československu nebo k Sovětskému svazu. V tom smyslu mluvil zejména s velvyslancem Majským, s nímž se občas scházel i v době před německým přepadem Sovětského svazu. Používal této formule hlavně proto, aby vysondoval, zda Rusové hodlají nebo nehodlají jednou uplatňovat právo na Podkarpatskou Rus. A jakkoli si Beneš přál, aby Podkarpatská Rus byla opět československou, rozhodně nebyl připraven vynucovat si to za cenu sovětského přátelství.

Zmíněné formule použil Beneš také při své rozmluvě se Stalinem v Moskvě v r. 1943. Nazývat ji ovšem „ochotou“

vzdát se Podkarpatské Rusi — zejména když v té době Stalin měl už v rukou Benešovo memorandum, v němž president výslovně uvedl Podkarpatskou Rus jako součást poválečného Československa — je poněkud volnou interpretací.

Stalinův dopis Beneše nepotěšil, to netřeba zdůrazňovat. Spíše překvapí, řeknu-li, že ta snůška nepravd, polopravd a překroucených skutečností v jednom směru dokonce Beneše poněkud uklidnila. Tento zdánlivý paradox může eténář pochopit jen tehdy, podaří-li se mu vžít se do tehdejšího Benešova rozpoložení mysli.

V době, kdy Stalinův dopis došel, pokládal Beneš Podkarpatskou Rus už tak jako tak za ztracenu. Odpovědi, jichž se mu dostalo od Molotova a Vyšinského na protesty tlumčené Němcem a Fierlingerem v prosinci 1944, nedovoľovaly o tom žádných pochyb. Definitivní pečeť, kterou k tomu přiložil Stalinův dopis se proto mohla Beneše už jen málo dotknout. Ale po trpkých zkušenostech na Podkarpatské Rusi obával se Beneš něčeho ještě horšího. Co kdyby Rusové začali tropit stejné věci na Slovensku?

V té době pronikla Rudá armáda už hluboko na Slovensko a byla absolutním pánem situace. Vyvolat i na Slovensku »spontánní projevy národní vůle« pro vytvoření Slovenské slovanské republiky a připojení k Sovětskému svazu po vzoru podkarpatskoruském by nebylo bývalo pro sovětské agenty a NKWD prázdným problémem.

Proto se mu poněkud ulehčilo, když z tónu Stalinova dopisu vyrozuměl, že jde jen o Podkarpatskou Rus a že nadto tato otázka nemusí být řešena hned (jak naléhal nejen Fierlinger, ale i sám Němec), nýbrž že to může počkat až na konec války. V tom duchu třeba rozumět dopisu, který tehdy Beneš poslal Stalinovi: (1)

V Londýně, dne 29. ledna 1945.

Vážený pane předsedo Rady lidových komisářů, obdržel jsem Vaše osobní poselství ze dne 23. ledna a upřímně Vám za ně děkuji.

Děkuji Vám zejména za to, že jste své stanovisko tak jasné a jednoznačně formuloval a že mi dáváte příležitost, abych já se své strany stejně jasné formuloval stanovisko své. Odpovídá to upřímně přátelským vztahům mezi našimi zeměmi a národy.

(1) Definitivní české znění, jež bylo přeloženo do ruštiny a posláno jako ruský originál.

Potvrzuji Vám, že v některých našich kruzích vznikl opravdu neklid v souvislosti s událostmi na Zakarpatské Ukrajině; bylo tomu tak následkem události ryze lokálního rázu a vzhledem k účasti v ní ryze lokálních činitelů. K tomu se připojily některé projevy kijevského rozhlasu, které pak byly mezinárodním tiskem zneužity odpůrci Sovětského svazu i Československa.

Naproti tomu Vás, pane předsedo, ujistuji co nejrozhodněji, že ani já osobně, ani vláda Československá se ani na okamžik nedominávala, že by sovětská vláda zamýšlela jednostranně řešit otázku Zakarpatské Ukrajiny nebo měla v úmyslu porušit dohodu mezi našimi státy. Znáám dobře zásady politiky Sovětského svazu a vím, že je to naprosto vyloučeno. A prosím Vás, abyste tímto mým slovům plně věřil.

Dále plně souhlasím s Vámi, aby otázka tato byla řešena jen dohodou mezi Československem a Sovětským svazem a »jakmile to uznají za vhodné obě vlády«, jak sám to formulujete ve svém vzkazu. A přál bychom si, aby to bylo po skončení války s Německem, t. j. jakmile obnovení našich předmnichovských hranic a Německem a Polskem bude zajištěno a až já budu moci o věci mluvit s našimi činiteli v Praze. Dodal bych k tomu jen dvě připomínky:

1. Nezměnil jsem svého stanoviska o této otázce od chvíle, kdy jsem poprvé o tom mluvil s Vaším velvyslancem I. Majským v Londýně v září 1939*) a ani v budoucnosti ho nezměním. V tom smyslu také budu své stanovisko formulovat v Praze.

2. Otázka tato nebude s naší strany účinná předmětem žádných diskusí nebo intervencí s jinými mocnostmi a na eventuelní konferenci mírovou chceme přijít, majíce ji již zcela v plném přátelství s Vámi vyřešenu. Jak já a vláda věc sami vidíme, nebude tato otázka mezi námi nikdy předmětem nějakého sporu.

Na konci svého vzkazu mi sdělujete, že sov. vláda nejen nemá v úmyslu jakkoli poškodit zájmy Československé republiky, nýbrž naopak je plně odhodlána poskytnout jí veškerou pomoc při jejím osvobození a vybudování. Jsem Vám opravdu vděčen za tato slova. A chci bych zdůraznit, že tato slova už řadu měsíců Sovětský svaz uvádí ve skutek svým obranným a obživuhodnými výkony své Rudé armády a politickou podporou, kterou nám při různých důležitých příležitostech (jako na př. poslední při jednání o přímě-

ři s Maďarskem**) vždycky tak ochotně poskytoval. Československý lid je si toho dobře vědom. A dovolíte mi, pane předsedo, abych při této příležitosti zdůraznil, že není druhého státu a národa, který by si toho vážil více nežli lid Československý, a není druhého státu, který by choval tak upřímné city opravdového přátelství k Sovětskému svazu jako je to u Republiky Československé.

V plné úctě
Dr. Edvard Beneš.

Panu I. V. Stalinovi, Maršálu Sovětského svazu
a předsedovi Rady lidových komisářů, v Moskvě.

Tón tohoto Benešova dopisu je snad nejvýmluvnějším historickým dokladem drastické změny, k níž došlo v sovětsko-československých vztazích v krátké době několika měsíců podzimu a zimy 1944. Až do té doby jednali Stalin a Beneš mezi sebou jako vedoucí mužové dvou samostatných států a Benešův poměr k Stalinovi byl s hlediska státně-politického obdobný jeho vztahu k Churchillovi a Rooseveltovi. Od ledna 1945 možno říci, že Benešův vztah k Stalinovi nabyl povahy satelitní. Vzhledem k tomu, že Západ ponechal Sovětům volnou ruku v utváření poměrů v oblasti, do níž patřilo i Československo, bylo zřejmé, že osud republiky byl vydán na milost a nemilost Sovětskému svazu.

Po všem tom, co se událo mezi Sověty a Československem na předělu osudových let 1944 a 1945, není divu, že president Beneš byl pln vážných starostí o další budoucnost své vlasti, když 11. března 1945 nasedal s paní Benešovou a se svou družinou do dvoumotorové Dakoty k prvé etapě návratu domů přes Moskvu. Ale přes všechna zklamání Beneš i nadále doufal, že se mu podaří zabránit nejhoršímu a udržet aspoň nejzákladnější prvky demokracie, na nichž by se dalo budovat dále, jakmile by polevil první úder komunistického náporu.

Typickým pro Benešovu náladu v době, kdy se chystal k odjezdu domů, je tento jeho vlastnoruční záznam rozhovoru na rozloučenou, který měl ke konci února 1945 s Winstonem Churchilllem na jeho venkovském sídle v Chequers:

»Před obědem jsme byli chvíli sami. Churchill začal, že slyšel, že mám některé obavy z toho, co u nás budou dělat Sověty a Rudá armáda. Potvrdil jsem mu, že mám jisté starosti, ne obavy. Udělal jsem maximum toho, co bylo možno, uzavřel jsem smlouvu s Moskvou, dělat vnitropoliticky politiku demokratickou — více nebylo možno. Doufám, že věci bude možno zvládnout«.

Ke všem těm vážným starostem se přidružila ještě další věc, která, jak se ukázalo teprve mnohem později, podstatně ulehčila komunistům jejich práci v rozhodujícím údobí boje. V předvečer odletu z Anglie, či přesněji řečeno původně stanověného dne odletu, byl dr. Beneš stížen záchvatem a omdlel. V noci se pak záchvat opakoval. Byl k němu zavolán britský odborník: — kardiolog, který však tehdy nezjistil nic vážného. A tak dr. Beneš odletěl se svou družinou o několik dní později, dne 11. března 1945.

To byl počátek choroby, které nakonec Beneš podlehl v září 1948. Ač tehdy, v roce 1945, první záchvat ležce překonal a přechodně několikadenní oslabení hlasivek úplně zmizelo, těm, kdo byli v jeho bezprostřední blízkosti, nemohlo uniknout, že Beneš od těch dob nebyl zdravotně plně na výši. Tak se nepřízní osudu ke všem ostatním nesnázím, jež provázely Československou politiku právě v nejkritičtějších chvílích, přidružilo i oslabení fyzického stavu hlavního představitele této politiky.

Když dne 17. března 1945 Beneš dorazil do Moskvy, dostalo se mu přivítání skoro stejně slavnostního, jako za návštěvy v roce 1943. Na letišti se dostavila početná skupina vysokých sovětských hodnostářů v čele s Molotovem, zase tu byla obvyklá čestná rota, vojenská přehlídka, hrály se národní hymny a tak dále. I tentýž »osobňák« na ulici Ostrovského byl opět k dispozici, jako za prvé návštěvy. Zkrátka — vnější rámec byl tentýž, čítaje v to i bohatý banket v Kremle a tentokrát na Spiridinovce, i obvyklé představení ve Velkém divadle. Ale tato vnější podobnost jen tím výrazněji nám dala pocítit dusnou a napjatou atmosféru, v níž se tentokrát jednání konala. I Stalinovy »šutky« působily neupřímně.

Vlastní jednání s kremelskými muži začala Benešovou návštěvou u Stalina večer 19. března 1945. Marsal byl pln optimismu. Počítal s porážkou Německa do několika měsíců

*) Jak o tom Beneš píše ve svých Pamětech (str. 207), řekl tehdy Majskému: »Otázku Podkarpatské Rusi budeme mezi sebou řešit později a jistě se dohodneme«.

**) Sověty tehdy nabídly Československu podíl na maďarských reparacích.

a byl očividně spokojen. Jak by ne! Ač se choval zdvořile a korektně, a i blahosklonně svolil, aby si dr. Beneš na tu návštěvu vzal s sebou Monsignora Šrámka, bylo z celého jeho postupu vidět, že už neměl s Benešem vlastně o ničem podstatném co jednat.

Na schůzce se hovořilo o povšechných věcech. Jedinou věcí, kterou Beneš se Stalinem dojednal, bylo vyzbrojení naší armády. Stalin slíbil dát výzbroj pro deset divisí a projevil ochotu přidělit nám i úsek fronty proti Němcům. Pokud bylo co konkrétního ještě projednávat, přenechal to tentokrát Stalin Molotovovi. I to bylo zřetelným ukazatelem toho, jak se situace změnila od r. 1943.

Dvouhodinová schůzka s Molotovem večer 21. března a další konference 24. března se tak staly hlavním politickým jednáním, které dr. Beneš měl tentokrát v Moskvě. Hlavní věcí, na níž nejvíce Molotovovi záleželo, bylo dát si od Beneše potvrdit, že se skutečně vzdává Podkarpatské Rusi. Nestažilo, že už Rudá armáda ji měla pevně v hrsti. Nestažilo ani, že dr. Beneš už v lednu 1945 napsal Stalinovi, že souhlasí s tím, aby otázka Podkarpatské Rusi byla vyřízena po skončení války. Ba nestažilo ani opětné ústní ujištění, které dal Beneš Molotovovi na jeho naléhání hned při prvním setkání 21. března, že skutečně po návratu do Prahy hodlá doporučit odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětům. Neboť tři dny poté Molotov požádal Beneše o novou schůzku, aby se projednalo, jak má to tehdy formuloval od telefonu Molotovových tajemníků, „přepisisko Stalin-Beneš“, čímž myslil onu lednovou výměnu dopisů o Podkarpatské Rusi.

Když se ten večer dr. Beneš podle přání dostavil k Molotovovi, měl sovětský ministr zahraničí před sebou na stole dossier, obsahující mimo jiné i všechny záznamy o rozhovorech, které měl Beneš od r. 1939 se sovětskými činiteli, mimo jiné také s velvyslancem Majským v Londýně. Měla to být zřetelně jakási tichá hrozba, kdyby snad Beneš nebyl dosti povolným. Neboť v těch papírech byl také záznam o rozhovoru, který měl Beneš s Majským 28. srpna 1941 a z něhož se Sověty pokoušely dovodit, že vlastně už tehdy byl prezident ochoten se vzdát Podkarpatské Rusi v jejich prospěch.

Podarilo se mi zachovat záznam, který dr. Beneš o tomto rozhovoru vlastnoručně sepsal, jak to měl ve zvyku, hned po odchodu Majského.

„... v podstatě chceme si reetablovat stát jako byl dříve... To znamená: české země i s německými kraji, Slovensko a Podkarpatskou Rus. Nevylučujeme, že v detailech budou menší změny, ale v podstatě republika bude sestávat z těchto částí. Dle toho, jak sledujeme moskevské radio, vidíme, že tam dělají tutéž politiku a mají tutéž linii. A aby bylo naprosto jasno, dodal k tomu dr. Beneš, jak dále zaznamenal: „Podkarpatská Rus bude zase naše — dle toho, jak se my na to díváme, Slovensko samo sebou a německé krajce musí se nám zase vrátit.“

Když ovšem onoho večera, 24. března 1945, Molotov opětně naléhal, aby Beneš svou „ochotu“ ještě písemně potvrdil, slíbil to prezident Beneš udělat. Použil té příležitosti aspoň k tomu, aby se pokusil zabránit případně další sovětské hrabivosti.

Dalším nepříjemným bodem Benešova jednání s Molotovem byla otázka t. zv. válečné kořisti. Když Rudá armáda vkročila do Československa, jala se zabírat jako válečnou kořist všechno možné. Nejen německé vojenské instalace, zbraně a podobně, nýbrž všechny průmyslové závody, i takové, které sotva měly co společného s vedením války.

Dr. Beneš se marně pokoušel tu praxi změnit. Ani Fierlinger ani Goltwald, který v té době už plně vystoupil do popředí jako hlavní československý mluvčí v Moskvě, nejvíce žádné snahy nějak důrazně se o to zasazovat. A tak to zase zůstalo na bedrech Benešových, který tuto otázku nastolil hned v prvním rozhovoru s Molotovem. Molotov přislíbil, že Sověty navrhnou nový text ujednání. Skutečně, ještě v noci před Benešovým odjezdem z Moskvy byla podepsána dohoda o tom, že sovětskou válečnou kořistí budou jen závody vojenské povahy, které Němci přenesli do Československa nebo je tam vybudovali od počátku okupace. Bylo to nepatrné zlepšení a trochu to snad skutečně pomohlo.

Kromě těchto vesměs chmurných jednání s Molotovem vyskytlo se za této druhé Benešovy návštěvy v Moskvě i něko-

lik málo příjemnějších zážitků, které vzbuzovaly ještě i v březnu 1945 v dr. Benešovi jisté naděje, že to Stalin u nás snad přece jenom nepožene do krajnosti. Tak Stalin i Molotov mluvili i nadále s velkým uznáním o pomoci, které se jim dostalo od Západu. Při oficiálním obědě pořádaném na Benešovu počest místopředsedou Nejvyššího Sovětu Šverníkem, pronesl Molotov obzvláště vřelý přípitek Churchillovi a Rooseveltovi. A na obvyklém banketu v Kremle pronesl sám Stalin dva zajímavé politické přípitky.

V jednom z nich se Stalin veřejně omluvil za přehmaty, jichž se v Československu dopustila Rudá armáda: (1)

„Připíjeli jste na zdraví chrabré, slavné, heroické Rudé armády. A každý takto oslavuje Rudou armádu, když se mluví o jejích bojích. Ale ona to není armáda samých andělů. Jako každá armáda, tak i Rudá armáda se dopouští svévole. Ale je třeba to chápat. My jsme zmobilisovali celkem již přes 12 milionů lidí, t. j. jak na frontě, tak zde v týlu, kteří ji doplňují. Tito lidé vykonali jistě velké, heroické činy. Ale je třeba si uvědomit, že pochodovali od Stalingradu až do okolí Berlína, že vojna ještě není u konce — a mnohý z nich vidí před sebou smrt. Nemůžeme se proto nikdy divit, když po tom všem, co zakusil, se dopouští přehmatů a nepořádků. Každý z něm říká, že je hrdina a on se skutečně hrdinou cítí. Myslí si tedy, že se mu to jako hrdinovi musí prominout. Mnozí tyhle věci viděli a nemůže se jich to dotknout. Ale také se to všelijak komentovalo. Je to však třeba pochopit a dívat se na to shovlivavě. Já vím, že ještě dojde k četným nedorozuměním a že Rudá armáda se ještě na našem území dopustí svévolí. Vždyť v té armádě je mnoho lidí, a to právě ti nevzdělaní, kteří si přliší o sobě myslí, že jsou hrdiny a nadužívají toho. Nejsou všichni v armádě andělé. Je třeba vidět, jak tomu je, aby to zbytečně nerušilo naše přátelství. Pochopte je — a promiňte jim.“

V druhém přípitku pak definoval Stalin svůj pojem „novoslovanství“:

„Pozvedám svou číši, abych připil Novoslovanům. A já zvláště zdůrazňuji Novoslovanům — na rozdíl od starého pojetí slovanství, jak je hlásal Aksakov, ruský průkopník carského slovanství. Je známo, že podstatou tohoto slovanství bylo sloučit všechny Slovany pod carským vedením. To znamenalo, aby každý ze slovanických národů přijal státní zřízení ruské a celkový život státní se přizpůsobil ústrojí ruskému a nehlédlo se na jeho osobitost a svéráznost. My, bolševici, nebo můžete říci komunisti, máme jiný názor na slovanství. My si přejeme, aby všichni byli spojeneli bez ohledu na to, zda malý či velký, a aby si při tom každý zachoval svoji nezávislost a vnitřní život si upravil podle svých ideologií a tradic, ať už dobře nebo špatně.“

A když byl prohlásil, jak nenávidí Němce a jak je rozpráší, aby uchránil Slovany, zakončil Stalin těmito slovy:

„Sovětský svaz nechce nic jiného, než mít spojence, kteří by byli ochotni vždy se proti tomu německému nebezpečí postavit. Sovětský svaz se nebude vměšovat do vnitřních věcí svých spojenců. Já vím, že i mezi vámi jsou tací, kdo o tom mají pochybnosti. Snad i Vy trochu pochybujete“, dodal, obrátaje se k Benešovi. „Ale já Vás ujišťuji, že se nikdy nebudeme vměšovat do vnitřních věcí svých spojenců. Takové je leninské novoslovanství, které sledujeme my, bolševici. Nemůže být řeči o žádné hegemonii Sovětského svazu.“

V roce 1943 by takové projevy naplnily Beneše vrcholným uspokojením. V roce 1945, po trpkých zkušenostech, mu zněly hluché. Nicméně i tak trochu posílily jeho slabou naději, že snad si je Stalin přece jenom vědom jistých mezí, jež by ve vlastním zájmu neměl překročit.

(1) Oba přípitky byly zaznamenány účastníky banketu a jsou zde citovány podle těchto záznamů.

9

Jednání se Sověty tvořilo jen část Benešova programu za prezidentovy druhé válečné návštěvy v Moskvě. Hlavním účelem zájezdu bylo vytvořit novou československou vládu, jež by se ujala moci v osvobozených oblastech československých. Jak bylo předem dohodnuto, měli se jednání účastnit zástupci čtyř politických stran v exilu — komunistické, sociálně demokratické, národně socialistické a lidové — jakož i zástupci stran demokratické a komunistické ze Slovenska. Jiné strany, jak bylo těmito čtyřmi stranami v exilu už předem dohodnuto, neměly být v novém Československu povoleny. (1)

(1) Beneš se bránil proti tomu, aby strana agrární, jež byla v exilu také zastoupena, byla z jednání v Moskvě vyloučena. Nakonec ustoupil, nedlouho před odjezdem do Moskvy, společnému tlaku komunistů, sociálních demokratů, národních socialistů a lidovců.

K čemu tehdy v Moskvě došlo mezi komunisty a stranami druhými, nebylo ovšem jednání v demokratickém slova smyslu: byl to komunistický diktát. Když vyjednávači ostatních stran dorazili do Moskvy, už pro ně měli Gottwald, Slánský a soudruzi připraven litografovaný dvaatřicetistránkový program nové československé vlády, t. zv. Národní fronty Čechů a Slováků. A byl to tento program, který jen s několika nepodstatnými změnami byl vyhlášen v Košicích a je znám jako tak zvané košický program.

Gottwald měl už také připraveno personální složení nové vlády. Také všechny vládní resorty byly už rozvrženy.

A tak se prezident Beneš vracel z Moskvy domů s vládou obsazenou komunisty a jejich soupeřnicí, vládou vedenou Gottwaldem za pomoci Fierlingera, vládou, v níž všechny skutečné mocenské posice byly v komunistických rukou.

10

Pokusil jsem se na předchozích stránkách shrnout vše podstatné, co se událo ve vztazích československo-sovětských v období ohraničeném oběma Benešovými cestami do Moskvy v letech 1943 a 1945. Omezený rozsah této studie nedovolil vypsat vše tak zevrubně, jak bych si byl přál a jak by to vyžadoval význam tohoto úseku československé politiky. I když jsem proto musel vypustit řadu podrobností a citací, nevynechal jsem ani nepřídal nic, co by obraz zkreslovalo.

Nedostatek místa také nedovoluje, abych se tu pustil do rozboru Benešovy politiky té doby. Ostatně to ani nebyl účel této stati, jež měla zaregistrovat hlavní fakta; je na čtenáři, aby si vyvodil vlastní závěry.

AMERICKÉ LISTY

PÁTEK 16. ČERVENCE 1971

BENEŠ-HITLER-STALIN

Blužej Filim, (Londýn)

"DUKRAJIT KAPITULOVAL A VYDAL NEPRÍTELI BEZ BOJE STÁT O JEHOŽ VZNIK A OBNOVU SE ZASLOUŽIL".

Julius Firt.

Každý demokratický politik se musí smířit s tím, že podléhá veřejné kritice. Výjimkou není ani muž, který se stal hlavou státu. Jsem stoupencem každé věcné kritiky. Čím ostřejší, tím lépe. Domnívám se však, že i při nejostřejší kritice se můžeme obejít bez plivání. To by mělo v československé politické historii zůstat výsadou Václava Kopeckého.

Patrně mnoho času ještě uplyne, než se najde objektivní historik, který zhodnotí životní dílo dr. Beneše a jeho význam pro vznik a vývoj Československa od první války. Jistě podstatná část jeho práce se bude zabývat postupem Beneše ve dvou osudových krizích Československa: za Mnichova a v únoru 1948. Nepochybuji o tom, že uvede na pravou míru řadu obvinění politických nepřátel i bývalých přátel dr. Beneše, kteří se někdy dojemně spojují při jeho odsuzování, jak to ukazuje citát, který nahoře uvádím.

V rozsáhlé politické literatuře, která je dnes na Západě

dostupná, v celku nemůžeme najít nic nového k tomu, co jsme věděli již za Mnichova. Stále ještě však chybí kapitola o tom, jak to vypadalo tehdy doma. Bude velmi zajímavá. Tvrzení, že Beneš kapituloval "bez boje" je mimě řečeno nesmysl. Kapitulovala vláda! Protože jenom vláda mohla kapitulovat.

Odsuzování Beneše za mnichovskou kapitulaci jeho bývalými oddanými stoupenci je do určité míry pochopitelné. Byl jim všemohoucím politickým vůdcem, vůdcem celého národa a státu, na jehož rozhodnutí každý občan čekal. To byla ovšem jejich iluze. Třetina občanů Československa byla tehdy reprezentována politickými stranami, které nebyly jenom odpůrci dr. Beneše, ale odpůrci samotné existence československého státu. A z toho, co předcházelo první volbě Beneše prezidentem, také víme, že nebyl uznávaným politickým vůdcem ani všemi českými a slovenskými politickými stranami. Byl jenom tím, čím byl: prezidentem, jehož každý krok

určuje vláda. Měl na přijetí nebo odmítnutí mnichovského diktátu stejný vliv, jako významný politik, který při rozhodujícím jednání vytasil svoji prkenici, nad kterou mudroval, zda je lépe povolit Hitlerovi anebo se Stalinem válčit proti Němcům. Šlo mu o to, který z těch dvou ho může o tu prkenici připravit. To ovšem jsme se ještě domnívali, že s opravdovým zásahem Sovětů na naší straně lze počítat. Dnes víme již více.

Stejně tak i únorová krise 1948 čeká na objektivního historika. Doposud máme jen dvě legendy. Jednu komunistickou o vítězném únoru dělnické třídy. Druhou pak, která vysvětluje úspěch komunistů kapitulací dr. Beneše. Ani v jedné ani v druhé nenajdeme nic než vysvětlování — a zpravidla zkreslené — tehdejšího vývoje poměrů v Československu, který vyvrcholil únorem. A přece vysvětlení, zejména v obratu politiky KSČ v září 1947 musíme hledat jinde. Začíná vytlačení komunistů z francouzské vlády, které bylo první pohnutkou Moskvy k změně politiky v Evropě a ve světě, skončení spojeneckých libánek ještě z doby války a pevné zajištění evropského prostoru, který jim byl přičten Rooseveltem a Churchillem na Jaltě. Proto nebylo jenom československého puče, ale současně likvidování všech zbytků demokratických sil v ostatních východoevropských zemích, kde to ovšem nebylo tak viditelné jako u nás, kde nebyla Rudá armáda.

Novým příspěvkem k historii únorové krise je popis únorových dnů Julia Firta ve Svědectví. Byl nejenom poslancem, ale také politickým jednatelem Národní socialistické strany, která byla iniciátorem únorové demise nekomunistických ministrů. Je velmi podrobný, dovíme se tam, kdo co řekl na chodbě nebo u dveří nebo u psacího stolu, dokonce i to, že "paní Růžičková přinesla noviny". Marně ovšem budeme hledat i zde, jaký politický smysl měla hromadná resignace ministrů a co jí chtěli dosáhnout. Odpověď na tuto otázku marně hledám u všech vykladačů únorové krise v exilu.

Znovu, jako před tím, jen trochu podrobněji a také přesněji se dovidíme, že smyslem resignace bylo, že ji dr. Beneš nepřijme. Že šlo o jakousi po tisku hendakonce dohodnutou s Be-

nešem — jejíž politický význam ovšem pouhému smrtelníkovi uniká. Jestliže smyslem demise bylo, že prezidentem přijata nebude — pak je těžké v takovém nemslyu hledat politický význam. Pak to byl opravdu jen jakýsi politický maryláš u zeleného vládního stolu. O osud národa se ovšem maryláš hrát nemá. To ukázal další vývoj.

Pro politického historika výsledek únorové krise vypadá takto: 12 ministrů podalo resignaci, předseda vlády předložil prezidentu republiky listinu doplněné vlády, namísto odcházejících ministrů nastoupili jiní členové parlamentu, prezident tuto listinu podepsal a tuto vládu potvrdil parlament takovou většinou, jakou nikdy neměla vláda za prvé republiky. Možná, že k tomu došlo, že někteří z politických vůdců, kteří opustili vládu podali potom resignace na svoje poslanecké mandáty. Že tedy jediné, co demokratičtí politikové mohli nabídnout národu v kritické době československé demokracie byla: resignace.

Možná, že tento historik se bude zabývat námitkou, že prezident resignace přijmout neměl. Na to patrně odpoví, že politický smysl resignace je právě jen resignace a ty se nepodávají s předpokladem, že budou odmítnuty. Možná, že se bude zabývat i druhou námitkou, že dr. Beneš neměl doplněnou vládu Gottwalda podepsat. K tomu patrně dodá, že by to byl býval první případ politické historie, kdy hlava státu odmítla podepsat předloženou listinu vlády, která se tím ještě nestává vládou, pokud není schválena parlamentem. Bude-li hledat příklady vměšování hlavy státu do sestavení vlády, najde v poválečné době jen dva případy. V Rakousku, kde sociálně demokratický prezident dr. Schärff odmítl podepsat listinu vlády na které byli dva neonacisté. Je to považováno za neslýchané vměšování hlavy státu do sestavení vlády. Druhý snad, případ anglického krále, který v r. 1945 řekl Attlee, že by byl rád, kdyby pan Dalton se nestal ministrem zahraničí. Attlee mu vyhověl. Politici historikové nekritizují Attlee, ale anglického krále za to, že se odvážil své přání vyslovit.

Myslím, že před objektivní historií dr. Beneš obstojí. Ponechme také historii rozhodnout, kdo v únoru kapituloval.